

PLA D'ACCIÓ DE L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA DAVANT LA CRISI:

Mesures a implantar des de les administracions públiques.

Xarxa d'Economia Solidària, abril de 2020

La crisi socioeconòmica causada per la COVID-19 està posant de manifest la incapacitat del sistema capitalista per sostenir les condicions de vida en moments d'emergència social. Si ja era evident que, en condicions "normals", aquest sistema es reproduïa en el temps a base d'empitjorar les condicions de vida de les classes populars del Nord global per engruixir els comptes de resultats de les classes dominants, de sotmetre a la fam i la misèria la gran majoria del Sud global, i de destruir els ecosistemes, la situació extrema que vivim l'ha deixat encara més al descobert: és un sistema fallit.

És per això que, des de l'economia social i solidària (ESS), creiem que és important passar a l'ofensiva i situar-nos com a peça clau per a la construcció d'un nou model econòmic que posi la vida al centre. Entre totes les reaccions i ensenyances sorgides, per ara, d'aquesta crisi, n'hi ha cinc que són especialment rellevants des d'una perspectiva d'ESS, ja que ens connecten directament amb les nostres pràctiques i valors, i justifiquen la necessitat de defensar i reforçar aquestes iniciatives de l'ESS arreu:

- 1) La crisi sociosanitària està fent evident la importància de la defensa d'allò públic-comú com a garant real de les condicions de vida de les persones quan el mercat falla. Una de les raons de ser de l'ESS és, precisament, la de posar l'activitat socioeconòmica al servei de la satisfacció de necessitats, orientant l'activitat al servei d'allò públic-comú en comptes d'orientar-la al lucre, i de fer-ho de manera democràtica, equitativa, solidària i sostenible. Aquesta situació es reproduïx també en relació amb el coneixement: veiem com les pràctiques privatives (patents, investigació privada, les dades no obertes, etc.) atempten contra la vida en moments clau, i des de l'ESS responem amb pràctiques de coneixement i tecnologies lliures gràcies al lideratge del moviment pel Procomú.
- 2) Si d'alguna cosa ens està servint aquesta crisi, és per entendre la fragilitat de la vida humana, que les persones som interdependents i que, cuidar-nos totes i entre totes, ha d'estar en el centre de l'activitat humana. Acabada aquesta crisi sanitària, no hauríem de perdre mai més de vista el paper central que han de jugar les cures en la societat. Des de l'ESS, hibridats amb els postulats de les economies feministes, venim dient des de fa temps que la vida s'ha de posar al centre, i que això passa per garantir que les feines bàsiques per a la reproducció de les societats en el temps ocupin la centralitat econòmica i es reparteixin equitativament entre dones i homes.
- 3) La tercera reacció que volem destacar és la multitud d'iniciatives de solidaritat i suport mutu que es mouen fora de les administracions públiques i que, juntament amb les mesures d'emergència decretades per aquestes, estan sent claus per minimitzar els impactes negatius sobre les persones

més vulnerables. Entre aquestes pràctiques, trobem multitud d'iniciatives de l'ESS que estan adaptant la seva activitat econòmica per donar respostes col·lectives i solidàries a la crisi. L'enfortiment de les xarxes de solidaritat i suport mutu es troba, precisament, a l'origen mateix de l'economia popular solidària que emergeix als anys 80 a Llatinoamèrica, i també a l'origen de l'economia solidària sorgida a França als anys 70.

- 4) I entre totes aquestes iniciatives, veiem com moltes estan conformades per persones migrades, un dels col·lectius més vulnerabilitzats davant d'aquesta crisi i, a la vegada, dels qui més podem aprendre pràctiques de suport mutu. Fa anys que l'ESS defensem que una economia transformadora ha de ser multicultural i diversa, i treballem propostes i les posem en pràctica per avançar en aquesta direcció.
- 5) Un cinquè i últim concepte que ressona arran de la paràlisi econòmica global és el de resiliència, entesa com la capacitat d'un sistema de fer front als xocs externs que posen en risc la seva capacitat de reproduir-se en el temps. Des de l'ESS portem la resiliència gravada a les pràctiques. Així, per exemple, la solidaritat interna –la lògica de la mutualització– ens fa més resilients com a organitzacions. També ens fa més resilients la consciència ecològica que integrem a les nostres pràctiques, que, per exemple, ens fa escurçar cadenes de valor i apostar per circuits curts de comercialització i consum, contribuint a fer realitat la sobirania alimentària al país.

L'ESS forma part, doncs, de la solució als problemes que provoca i provocarà aquest nou episodi, que ara comença, de crisi econòmica; una crisi en què el sistema capitalista fa decennis que es troba immers. I forma part també de l'alternativa al sistema que provoca aquestes crisis: ha de ser un element central de la construcció d'un nou model econòmic.

És per això que hem elaborat aquest Pla d'Acció, que hem estructurat en tres parts: les mesures a dur a terme des de les administracions, les mesures a impulsar des del mateix moviment de l'ESS, i les pràctiques i recomanacions per al conjunt de la ciutadania. En aquest document presentem la primera part: les mesures que creiem que hauria d'impulsar l'administració pública, perquè creiem que ha de fer una aposta decidida per facilitar el canvi de rumb que necessitem.

Mesures per fer front a les dificultats per a l'ESS que presenta a curt termini la crisi de la Covid-19

Davant la paràlisi econòmica que ha generat l'estat d'alarma, les administracions dels diferents nivells han impulsat mesures palliatives dels efectes negatius que la parada està provocant. Malgrat que algunes d'aquestes mesures hagin trencat alguns dels dogmes que ens han estenallat en anteriors episodis de crisi (com la possibilitat d'incomplir el sostre de dèficit i d'endeutament dels estats establert pel Pacte d'Estabilitat i Creixement de la UE), creiem que cal fer unes passes més, especialment enfocades a evitar que s'erosioni de manera irreversible el teixit existent d'ESS, ja que és sobre aquesta base (juntament amb un sector públic reforçat) que hem de construir una nova matriu productiva al país.

Per tot això, proposem aquestes mesures per fer front al curt termini:

De coordinació i articulació:

1. Creació d'una Taula de coordinació de la gestió de la crisi entre els diferents agents de l'ESS i les administracions competents en ESS a Catalunya, i creació de canals estables de comunicació per facilitar la coordinació de les diferents accions que es duen a terme i la relació amb l'administració.
2. Reconeixement de les entitats representatives de l'ESS com a interlocutores en matèria socioeconòmica tant en l'àmbit municipal com català.

Palliatives: econòmico-financeres:

3. Pagament immediat de factures i subvencions pendents per part de les administracions.
4. Injecció directa de recursos a les empreses de l'ESS en sector essencials via ajuts públics i creació d'un fons de contingència específic per al sector.
5. Creació d'una línia de crèdit específica per protegir l'ESS, canalització dels préstecs amb avals públics a través de la banca ètica, i inclusió d'altres entitats de l'ESS no bancàries dins del sistema d'aval (Coop57, Goteo, Verkami, etc.).
6. Extensió de la moratòria d'hipoteques i carència de lloguers per a les organitzacions de l'ESS que acreditin baixada dràstica de l'activitat.
7. Garantir que les empreses i entitats d'ESS que s'acullin a un ERTO i tinguin subvencions en execució no perdran les subvencions i s'estendran els períodes per executar-les.

Palliatives: laborals:

8. Exoneració en el pagament de quotes de la seguretat social per a les empreses i entitats de l'ESS que mantenen els llocs de treball.
9. Garantia que les persones treballadores d'empreses d'economia social i solidària en règim d'autònomes puguin acollir-se a les ajudes per cessament d'activitat com la resta de persones autònomes.
10. Regularització de les persones migrants en situació irregular per permetre'ls acollir-se a les cobertures socials, tal com demanen els col·lectius antiracistes¹.

Palliatives: de seguretat i salut pública:

11. Mesures de seguretat, com són l'enviament urgent de material de protecció per a les empreses i entitats de l'ESS dedicades a l'atenció directa a persones amb discapacitat, sector de la dependència i atenció a la gent gran, persones sense llar, menors en situació de risc d'exclusió social, sectors de la distribució, cooperatives agroalimentàries, confraries de pescadors i cooperatives de serveis de neteja.

Palliatives: fiscals:

12. Exempció de l'IVA cultural.

Mesures per blindar la política pública de suport a l'ESS i crear mecanismes per situar l'ESS a la base d'una nova matriu productiva en el mitjà termini

En el mitjà i llarg termini, cal transformar l'estructura productiva per combatre les perversions que el sistema mercantil-capitalista mostra de manera continuada. Però que l'estratègia sigui a llarg termini, no vol dir que les mesures no s'hagin de prendre ara, ja que, la manera com sortim del període d'hibernació temporal,

¹ Es poden consultar totes les demandes en aquest comunicat:

<https://sites.google.com/view/comunicado-rja>

determinarà cap a on caminarem: si cap a un model que superi les desigualtats socials i que posi la vida i el desenvolupament humà al centre, o cap a un capitalisme encara més depredador i un estat més autoritari.

L'aposta per l'ESS ha de ser clara, ja que és portadora dels valors que permetran el canvi i, per tant, la base sobre la qual erigir un nou sistema econòmic. Donar-li impuls dotant-la dels recursos necessaris per a aquesta transformació de mitjà termini hauria de ser la primera passa. El rendiment de la inversió privada no pot seguir determinant la nostra estructura productiva. Els recursos públics generats collectivament s'han de destinar a enfortir els sectors que representen una alternativa al model actual. Necessitem una redistribució dels recursos públics cap a una gestió més democràtica, més participativa, més plural i, en definitiva, que posi l'accent en les persones i en les comunitats a les quals s'ha de donar resposta, i no en una distribució que només tingui una visió financera impulsant avals bancaris i augmentant el deute públic.

Per tot això, proposem el següent:

1. Garantir la continuïtat dels processos endegats encaminats a consolidar l'ESS com a prioritat estratègica de país.

Cal seguir desenvolupant els diferents processos d'impuls de l'ESS desplegats des de diferents nivells institucionals. És especialment important que el Govern de la Generalitat continuï la feina per a l'aprovació de la futura Llei catalana d'ESS, així com el programa d'Ateneus Cooperatius i Projectes Singulars, amb el reconeixement, suport i treball estratègic conjunt amb les entitats representatives de l'ESS que es trobem en el marc de l'Associació Economia Social Catalunya (AESCAT). També cal donar continuïtat a les polítiques municipals, especialment l'Estratègia de Ciutat 2020-2030 de l'Ajuntament de Barcelona, així com a les diferents iniciatives locals articulades i impulsades a través de la Xarxa de Municipis per l'ESS.

2. Facilitar el relleu cooperatiu d'empreses en fallida

Les cooperatives han demostrat ser una forma empresarial amb una elevada capacitat de resiliència en temps de crisi, independentment del seu sector d'activitat. Davant el previsible tancament de negocis arran d'aquest nou episodi de crisi, creiem que s'ha de prioritzar que, en comptes de rescatar empreses privades fallides amb diners públics, les persones treballadores puguin collectivitzar les empreses i cooperativitzar el seu treball. Per això serà important que les administracions posin tots els mitjans per facilitar la reconversió d'empreses de capital fallides en organitzacions de l'ESS.

3. Suport a la venda i comercialització dels productes i serveis de l'ESS, tant a particulars com a altres empreses i entitats

Demaneu a les administracions públiques que despleguin els mecanismes que permetin potenciar les vendes del teixit productiu de l'ESS. Hi ha diversitat de mesures que es poden dur a terme en aquest sentit, adaptables en funció dels sectors i del collectiu consumidor. Una d'elles és la realització de campanyes i la disposició d'eines informatives per a potenciar el consum de productes i de l'ESS. També és clau que es faciliti l'accés al teixit de l'ESS a les infraestructures logístiques (naus, locals comercials, parades de mercat, plataformes de venda en línia) que permetrien fer un salt quantitatiu en la distribució de béns i serveis de l'ESS. Finalment, també és important el suport i l'organització de fires periòdiques

d'ESS, així com de mercats agroecològics. Hi ha alguns sectors per als quals és clau aquest suport a la comercialització, com el de l'agroecologia, que és un dels garants de l'abastiment alimentari del país.

4. Dotació d'un fons de contingència per garantir la continuïtat de les empreses de l'ESS en sectors estratègics.

A l'anterior episodi de crisi vam veure com es destinaven 60.000 milions d'euros a rescatar la mateixa banca privada que l'havia generada, i creiem que això no pot tornar a passar. Si les administracions públiques han de generar fons destinats a rescatar el teixit socioempresarial, ha de ser per a aquell conjunt d'empreses i entitats que contribueixen al benestar de la societat, i no per als que l'empitjoren. És per això que demanem la creació d'un fons de contingència que permeti dirigir fons públics –sense necessitat de retorn– a empreses i entitats de l'ESS en situacions de dificultat econòmica, preservant així el teixit que es pot veure amenaçat per aquest nou episodi de crisi.

5. Accés prioritari a la contractació pública per part de l'ESS i generalització de la compra pública responsable.

La utilitat social i ambiental de l'ESS justifica la prioritització de les empreses i entitats d'aquest àmbit en els processos de compra pública. En aquest sentit, és més necessari que mai que els criteris ètics, socials i ambientals tinguin un pes encara més alt en les fórmules d'adjudicació de contractes i licitacions públiques, posant en avantatge les empreses i entitats que acreditin els estàndards socioambientals més alts, donant un pes residual al preu com a criteri d'adjudicació. Les institucions han de fer una aposta decidida i valenta per prioritzar les organitzacions del Mercat Social com a principals proveïdores de béns i serveis a les administracions, esdevenint una palanca necessària per a l'enfortiment del teixit de l'ESS.

6. Creació de noves línies de subvencions enfocades al manteniment i potenciació de l'ESS

Un dels reptes de l'ESS en els seus processos de creixement i escalabilitat és la disposició de capital per iniciar projectes, obrir noves línies d'activitat o per fer salts quantitius en les estructures productives. A més, el nou episodi de crisi que s'inicia posarà encara més estrès sobre les, ja de per si, limitades capacitats d'inversió. Les subvencions poden jugar un paper clau en certs moments dels cicles socioempresarials de les iniciatives, i és per això que caldria ampliar la dotació pressupostària de les diferents administracions per a aquesta finalitat, i actuar com a mesura anticíclica per evitar l'erosió del teixit, així com a eina d'expansió. Caldria incorporar, a més, un enfocament de potenciació de sectors estratègics, entesos com els bàsics per al sosteniment de les necessitats: habitatge, producció, transformació i comercialització alimentària, comerç de proximitat, tèxtil, sociosanitari, cures, energia, tecnologies d'utilitat social, etc.

7. Facilitar línies de crèdit i altres eines d'accés a finançament específiques per a l'ESS

Arran de la crisi sanitària, des de diferents nivells institucionals s'han desplegat polítiques d'aval públics per facilitar l'endeutament privat i intentar pal·liar així els impactes del curt termini, però creiem que aquestes mesures han de canviar substancialment de rumb. Per un costat, han de ser discrecionals: l'ESS i les pimes responsables que acreditin producció amb criteris socioambientals han de tenir la prioritat en l'accés al finançament avalat públicament, i no empreses de dubtós

benefici social. A més, és imprescindible que aquests avals es canalitzin a través del Sistema de Finances Ètiques, de les caixes cooperatives i d'altres instruments com les plataformes de micromecenatge. Per últim, juntament amb els agents de l'ESS, caldria impulsar productes de capital pacient, que permetin un endeutament "tou" a llarg termini per fer front a processos de reestructuració.

8. Posar a disposició eines i mitjans d'assessorament de caràcter organitzatiu i estratègic per al teixit de l'ESS i la seva adaptació a la crisi.

Cal un reenfocament dels mitjans de formació, assessorament i acompanyament al teixit empresarial dels diferents nivells institucionals, per tal de prioritzar l'assessorament i acompanyament estratègic al teixit de l'ESS, i la revisió i adaptació dels models de negoci durant el transcurs de l'episodi de crisi i, especialment, la seva sortida. És especialment important que aquestes formacions i assessoraments integrin la perspectiva feminista, l'aposta per la diversitat i per les tecnologies lliures com a bases sobre les quals erigir els nous models de negoci, i que es facin des de lògiques descentralitzades. A més, cal que aquests acompanyaments es pensin en termes de *què serà necessari el dia després*, enfocar les reconversions cap a sectors estratègics i preparar les empreses i entitats perquè planifiquin aquesta adaptació al llarg termini, des del curt.

9. Posar a disposició recursos que facilitin el funcionament d'iniciatives sociocomunitàries i les dinàmiques de solidaritat i ajuda mútua en el si de les comunitats i amb les organitzacions i col·lectius de l'ESS.

Una bona part de l'activitat de les organitzacions de l'ESS tenen una dimensió sociocomunitària, que no passa pel treball remunerat ni per la prestació de serveis com a tal, sinó que es mou en lògiques de reciprocitat i ajuda mútua, tant al si de les organitzacions o col·lectius, com entre aquestes i les seves comunitats. Creiem que les administracions poden jugar un paper a l'hora de facilitar aquestes economies comunitàries i relacions socials de maneres diverses: cedint espais per a l'ús i gestió comunitària, cedint materials i recursos en desús, reconeixent les xarxes de solidaritat i suport mutu existents impulsades des de la ciutadania, etc., sempre des d'una lògica de facilitar i reforçar les relacions sociocomunitàries, sense interferir-hi ni fiscalitzar-les.

10. Posar a disposició recursos i infraestructures en desús al servei l'activitat productiva de l'ESS

Les administracions públiques disposen de gran quantitat d'actius en desús que, en un context de crisi, s'haurien de mobilitzar i posar a disposició del teixit socioempresarial de l'ESS. Equips informàtics, espais de treball, equips i materials per organitzar esdeveniments, mobiliari..., un conjunt de recursos que, si es posen en circulació, a més de ser d'utilitat per a les empreses i entitats en situacions de necessitat, contribueixen a la reutilització de materials i, per tant, a treballar des de la racionalitat ecològica.

11. Sistema fiscal favorable a l'ESS

Tot i que les cooperatives, com a forma jurídica fortament associada a l'ESS, ja disposen d'avantatges fiscals, cal un reconeixement més ampli –al conjunt de l'ESS– per estendre i ampliar els avantatges fiscals a tot l'àmbit. Per això cal que el conjunt d'organitzacions que conformen l'ESS es pugui classificar com a entitats especialment protegides. Això implica que puguin gaudir, com a mínim, de la bonificació del cinquanta per cent de la quota íntegra de l'impost de societats, i

ampliar l'avantatge a una possible bonificació de fins al vuitanta per cent durant almenys dos anys després de la declaració de l'estat d'alarma, amb la finalitat de protegir i augmentar el Fons de Reserva Obligatori i, per tant, la salut financera de les organitzacions.

12. Elaboració d'un pla de reconversió industrial per situar els sectors estratègics i l'ESS en el centre de la transformació productiva.

La paràlisi econòmica de la COVID-19 ha posat de manifest la fragilitat del mercat globalitzat a l'hora de garantir el subministrament de productes, principalment degut a la desindustrialització que ha patit el nostre teixit econòmic, mentre es deslocalitzaven els centres de producció i es fragmentaven les cadenes de valor al mercat global. Cal revertir aquesta situació mitjançant extensos plans de reconversió industrial: s'han de redefinir les prioritats productives del teixit industrial per enfocar-les a sectors manufacturers estratègics com, per exemple, l'agroalimentari o el de les tecnologies d'utilitat pública (sanitàries, energètiques, de la informació i la comunicació). I cal comptar amb l'ESS en la concepció i desplegament d'aquest plans, especialment per impregnar dels valors de l'ESS al teixit de pimes que conforma majoritàriament el teixit industrial català, i perquè les empreses i entitats de l'ESS vagin guanyant pes dins d'aquest teixit.